
**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

ВИПУСК 81

(ЧАСТИНА ІІ)

КИЇВ – 2008

Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць.
Випуск 81. Частина II (у двох частинах).

К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут міжнародних відносин, 2008. – 240 с.

У збірнику розглянуто актуальні питання розвитку сучасних міжнародних відносин,
міжнародного права, міжнародних економічних відносин та міжнародної інформації.

Розраховано на викладачів, наукових співробітників, аспірантів та студентів.

Редакційна колегія:

Губерський Л. В.,	д-р філософ. наук, проф., академік НАН України (головний редактор);
Вергун В. А.,	д-р екон. наук, проф.;
Дайнеко В. В.,	канд. філол. наук, проф.;
Денисов В. Н.,	д-р юрид. наук, проф.;
Довгерт А. С.,	д-р юрид. наук, проф., член-кор. АПрН України;
Кисіль В. І.,	д-р юрид. наук, проф.;
Копійка В. В.,	д-р політ. наук, проф.;
Коппель О. А.,	д-р істор. наук, проф.;
Крижанівський В. П.,	д-р істор. наук, проф.;
Крушинський В. Ю.,	д-р політ. наук, проф.;
Макаренко Є. А.,	д-р політ. наук, проф.;
Манжола В. А.,	д-р істор. наук, проф.;
Матвієнко В. М.,	д-р істор. наук, проф.;
Муравйов В. І.,	д-р юрид. наук, проф.;
Пахомов Ю. М.,	д-р екон. наук, проф., академік НАН України;
Перепелиця Г. М.,	д-р політ. наук, проф.;
Пирожков С. І.,	д-р екон. наук, проф., академік НАН України;
Пузанов І. І.,	д-р екон. наук, проф.;
Рижков М. М.,	д-р політ. наук, проф.;
Рогач О. І.,	д-р екон. наук, проф.;
Скороход Ю. С.,	д-р політ. наук, проф.;
Філіпенко А. С.,	д-р екон. наук, проф.;
Фурса С. Я.,	д-р юрид. наук, проф.;
Шемшученко Ю. С.,	д-р юрид. наук, проф., академік НАН України;
Циганов С. А.,	д-р екон. наук, проф.;
Шнирков О. І.,	д-р екон. наук, проф. (заст. головного редактора).

Відповідальний редактор: Дерев'янка А. Г.

Адреса редакційної колегії: 04119, Київ, вул. Мельникова, 36/1,
Інститут міжнародних відносин; тел. 481-44-43.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за
підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних,
імен власних та інших відомостей.

Крет О. В. Європейські стандарти транспарентності	105
Панаріна О. В. Роль ФРН в євроінтеграційній політиці Польщі	110
Рудюк А. М. Глобальний контекст зовнішньополітичної стратегії Р. Рейгана	119
Бальцій Н. М. Діяльність радикальних угруповань як елемент становлення Поствестфальської системи міжнародних відносин	123
Войнич О. М. Діяльність лобі-груп в рамках Європейського Союзу	129
Філін С. В. Сучасні технології забезпечення міжкультурних комунікацій	135
Шевченко Г. В. Брендінг як стратегія виходу на міжнародні ринки	138

СУЧАСНА СИСТЕМА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Дяченко В. І. Воснна необхідність і гуманітарна традиція: перші суперечності в Нові часи	142
Єфименко А. П. Питання застосування акціонерних угод у корпоративних відносинах та підпорядкування їх іноземному праву	152
Савчук К. О., Драчов О. В. Генезис проблеми співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права	156
Вляцько І. В. Електронний уряд та електронні державні закупівлі в ЄС: юридичний аспект ...	163
Кушнір А. Л. Огляд стану захисту встановленого законодавством порядку підлеглості та військової честі на рівні кримінального законодавства в окремих країнах світу	168
Луценко Ю. В. Звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим у сфері кримінального судочинства	174
Святун О. В. Консульський захист осіб, які звинувачуються у діяльності пов'язаній зі шпигунством та загрози національній безпеці	180

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Батрименко В. В. Пріоритетні напрями підвищення стійкості банківської системи України в умовах світової фінансової кризи	183
Бояр А. О. Зона вільної торгівлі з Європейською спільнотою: досвід третіх країн і Україна	190

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ

An author examines the European standards of transparency, certain in the documents of European organizations of end of XX age, analyses separate requirements to the attributes of transparency – the openness, transparency, publicity, publicness and accountability of the European structures. Access of citizens to information is interpreted as a backer-up publicity of power, informative rights and freedoms of citizens.

Актуальність проблеми дослідження. Євроінтеграційні прагнення України обумовлюють необхідність адаптації українського суспільства до політичних традицій і демократичних принципів сучасної Європи. Це стосується різних аспектів функціонування політичної системи і, зокрема, проблеми транспарентності влади. Будучи членом міжнародного співтовариства, Україна має дотримуватися зобов'язань, що забезпечують транспарентність суспільства.

Транспарентність – походить від англійського transparency – визначається у словниках як достовірність, ясність і можливість легкої перевірки відомостей про що-небудь; відсутність секретності. Транспарентність у соціально-політичному контексті можна розглядати як наочність, доступність розумінню, відкритість та прозорість діяльності соціальних суб'єктів. Аналізуючи політичну сферу, маємо говорити, перш за все, про транспарентність влади, політичної системи, політичного процесу та політичної діяльності різних суб'єктів політичного життя.

Європейська традиція транспарентності охоплює низку проблем, які ще не досліджувалися вітчизняними дослідниками як цілісна та комплексна проблема, що обумовило об'єкт нашого дослідження. Серед питань, що потребують дослідження у контексті досліджуваної теми, є відкритість, прозорість, гласність, публічність і підзвітність європейських структур, (зокрема, забезпечення достатнього рівня інформування про діяльність європейської адміністрації та зворотного зв'язку з громадянами); доступ громадян до інформації як засобу забезпечення публічності влади; інформаційні права й свободи громадян, формування відкритої Європи, що немає жорстких кордонів в межах ЄС.

Перелічені аспекти транспарентності знайшли місце в системі європейських стандартів транспарентності, на які має орієнтуватися наша країна, рухаючись до Європи. Саме вони (хронологічно обмежені кінцем ХХ століття) є предметом нашого дослідження.

Інтерес до даної проблематики виявляють представники різних структур європейського співтовариства. Так у свій час керівник сектору загального відділу Європейської комісії М. Престон зазначала, що проблема відносин між інститутами Євросоюзу й населенням країн-членів займає важливе місце в загальному контексті історичного розвитку Європи. В останні роки дане питання придбало особливу актуальність у зв'язку із твердженнями, що авторитет ЄС в очах громадян падає, а методи роботи складні для розуміння. Подолання відчуження, наближення структур Євросоюзу до населення стає важливою частиною завдання підвищення відкритості й гласності в діяльності європейської адміністрації [1].

Про цю ж проблему говорив і європейський омбудсмен Н. Діамандурос зазначаючи, що інститутам Євросоюзу необхідно бути більше відкритими, забезпечуючи доступ до документації незакритого змісту громадянам країн-членів ЄС. "Скарги на недостатню транспарентність надають інститутам ЄС можливість продемонструвати готовність бути як можна більше відкритим і підзвітним (платникам податків)", – зазначив правозахисник, повідомивши, що у 2007 році на його адресу надійшло три тисячі 211 скарг від громадян, компаній, асоціацій і неурядових організацій країн ЄС. За його словами, більша частина

* аспірант кафедри міжнародної інформації Рівненського інституту слов'янознавства.

розглянутих його інститутом скарг були пов'язані з відмовами з боку органів ЄС влади ЄС у наданні інформації, перевищенням повноважень, прийняттям дискримінаційних рішень і допущенням процедурних помилок. 64% від загального числа скарг, що надійшли, мали відношення до діяльності Єврокомісії. Усього за 2007 рік європейський омбудсмен провів розслідування й заклав справи про 348 скарг на інститути ЄС, у тому числі Європарламент і Раду міністрів. Найбільше число скарг – 16% надійшло з Німеччини. Далі йдуть Іспанія (11%), Франція (8%) і Польща (7%) [2].

Серед основних документів європейських організацій, що окреслили нормативно-правове поле формування транспарентності європейських структур і європейських держав наприкінці ХХ століття стали такі міжнародно-правові документи, що охоплюють проблематику транспарентності та прямо чи опосередковано стосуються її окремих атрибутів: Загальна декларація ООН прав людини [3]; Конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 року [4]; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року [5]; Конвенція про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру 1981 року [6]; Декларація 1982 року Ради Європи "Про свободу вираження поглядів та інформації" [7]; Резолюція ПАРЕ 1997 року "Про вплив нових комунікативних та інформаційних технологій на демократію" [8] та інші.

Аналізуючи документи, створені різними європейськими організаціями, зокрема, Радою Європи, ОБСЕ, ЄС, можна зробити кілька узагальнюючих зауважень. Так, на першому етапі діяльності загальноєвропейських структур транспарентність європейського суспільства трактувалася досить вузько й особлива увага приділялася лише праву на свободу інформації та вираження думок. У цьому контексті частіше за все розглядалися проблеми функціонування засобів масової інформації, забезпечення прав журналістів та редакцій ЗМІ на вільну подачу та трактування тої чи іншої інформації.

На наступних етапах розвитку європейського інформаційного простору, які мають стати предметом окремого розгляду, проблематика транспарентності починає розширюватися і охоплює фактично всі атрибути транспарентності, зокрема і проблеми, пов'язані з посиленням транспарентності взаємодії органів влади різного рівня з громадськістю, а також з розвитком транспарентної взаємодії європейських інституцій та європейської громадськості.

Фактично першим документом, де було поставлено питання про окремі атрибути транспарентності європейського суспільства стала Європейська конвенція з прав людини (підписана 4 листопада 1950 року в Римі, набрала чинності у 1953 році). На думку фахівців, ця Конвенція є першою вдалою спробою забезпечення певних прав та свобод, що були визначені в прийнятій ООН у 1948 році Загальній Декларації прав людини [9]. У статті 10 цього документу йшлося, зокрема, про "право дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів" [4].

На початку 80-років Комітетом міністрів Ради Європи була прийнята Декларація "Про свободу вираження поглядів та інформації", яка констатувала, що постійний розвиток інформаційних і комунікативних технологій має допомогти, незалежно від кордонів, здійснювати право на висловлення, пошук, одержання й поширення інформації та ідей з будь-якого джерела, а держави зобов'язані захищати це право від порушень.

У ній зазначалася роль національних держав у забезпеченні транспарентності, зокрема йшлося про необхідність проведення такої відкритої інформаційної політики у публічному секторі, яка б включала доступ до інформації задля сприяння розумінню кожною людиною політичних, соціальних, економічних і культурних проблем та заохочення вільного обговорення цих проблем. Реалізація подібної політики, зокрема, на думку авторів Декларації, можлива завдяки підготовці та освіті громадськості, заохочення вільного обігу інформації, ефективного використання, де це потрібно, нових інформаційних і комунікативних технологій та служб з метою збільшення можливостей свободи вираження поглядів та інформації [7].

В одному з документів ПАРЕ 90-х років – "ЗМІ в демократичному суспільстві", прийнятому на 4-ій Європейській конференції міністрів з питань політики в галузі ЗМІ (Прага, 7-8 грудня 1994 року) йшлося про

- необхідність інформувати громадськість про діяльність державних органів влади, а також про діяльність приватного сектора;
- дозвіл як особам, так і групам виражати погляди, що дасть змогу державним і приватним органам, а також суспільству в цілому бути поінформованими з приводу цих поглядів;
- необхідність піддавати постійному та критичному розгляду діяльність різних гілок влади;
- доступ до інформації, якою володіють органи державної влади та яка надається неупередженим і безстороннім чином у процесі здійснення відкритої інформаційної політики;
- прозорість у структурах власності різноманітних медіапідприємств та відносинах з третіми сторонами, які мають вплив на редакційну незалежність ЗМІ;
- повагу права громадськості бути вірно поінформованою щодо фактів і подій;
- спростування будь-якої інформації, що була опублікована або поширена, але згодом виявилась очевидно неправдивою тощо [10].

Рекомендація, ухвалена Комітетом міністрів 22 листопада 1994 року на 521-му засіданні заступників міністрів, "Про заходи щодо сприяння прозорості ЗМІ", посилаючись на положення про прозорість ЗМІ, що увійшли до документів, уже ухвалених Радою Європи (стаття 6 Європейської конвенції про транскордонне телебачення [11]) поставила питання про прозорість власності у ЗМІ, підкресливши, що прозорість ЗМІ потрібна для того, щоб дати членам громади можливість формувати думку про те, яку цінність має інформація, ідеї та міркування, що їх поширюють засоби масової інформації.

Засідання рекомендувало урядам держав-членів розглянути питання про внесення до національного законодавства положення, що гарантують або спрямовані на забезпечення прозорості ЗМІ. Принципом № 1 реалізації прозорості засобів масової інформації названо доступ громадськості до інформації про ЗМІ, проте цей принцип, на думку учасників засідання, має узгоджуватися з принципом свободи торгівлі та промисловості, з вимогами про захист баз даних, комерційної таємниці, конфіденційності джерел інформації ЗМІ та редакційної таємниці.

Розглядаючи проблему обміну інформацією про прозорість ЗМІ між національними органами влади, документ покладав цю функцію на спеціально призначені установи, що повинні передавати її аналогічним установам або органам влади інших держав-членів відповідно до порядку видачі дозволу на передачу інформації з урахуванням норм конфіденційності та розкриття інформації іноземним органам влади.

В аналізованому документі інформація, що підлягає розкриттю, характеризується відповідно до каналів комунікації. Зокрема, інформація, що може підлягати розкриттю у секторі преси, поділена на п'ять основних категорійна:

- перша категорія: інформація, що пов'язана з ідентифікацією осіб або органів, які є членами видавничої структури органу преси, а також інформація щодо характеру та ступеня участі цих осіб або органів у структурі;
- друга категорія: інформація про частку видавничої структури або осіб чи органів цієї структури в інших ЗМІ;
- третя категорія: інформація про осіб або органи, які не беруть безпосередньої участі у роботі видавничої структури, але можуть здійснювати значний вплив на редакційну політику органу чи органів преси, якими вони керують;
- четверта категорія: інформація про документи, в яких визначаються редакційна політика або політична спрямованість органів преси;
- п'ята категорія: інформація про фінансові підсумки роботи видавничої структури та поширення її видання (видань) [12].

Парламентська асамблея Ради Європи у Резолюції "Про вплив нових комунікативних та інформаційних технологій на демократію" вперше проаналізувала проблему транспарентності європейського суспільства в контексті нових інформаційних технологій.

Вона зазначила, що нові комунікативні й інформаційні технології відкрили нові можливості для більш повного розв'язання потреб суспільства, зокрема, у галузі освіти, заохоченні демократії, розвитку контактів і обміну ідеями без цензури, розвитку інтерактив-

ності як засобу подолання пасивності, характерної для тих, хто просто спостерігає за подіями, створенні нового типу двостороннього зв'язку та розвитку нової концепції "електронного громадянства".

У цьому контексті, зазначається у документі, важливо

- сформулювати на національному рівні необхідні правові рамки у таких сферах, як збереження даних приватного характеру, захист молоді та повага до етичних норм і прав людини;
- організувати навчання з питань інформаційно-комунікаційних технологій у державній і приватній освітніх системах, починаючи з молодшого віку;
- проводити консультації між представниками влади і громадськістю, гарантуючи таким чином підвищення участі останньої у процесі ухвалення політичних рішень;
- забезпечити громадян доступним та недорогим комп'ютерним обладнанням;
- забезпечити певне фінансування зазначеної програми, що є передумовою рівної можливості для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу [13].

У рекомендаціях Парламентської асамблеї Ради Європи "ЗМІ та культура демократії" (1999 р.) підкреслювалося, що, хоча ЗМІ і є суттєвим чинником створення та розвитку культури демократії та забезпечення людей інформацією, яка впливає на процес формування їх думок і позицій, а також на здійснення політичного вибору, сама лише кількість інформації як така не в змозі забезпечити різноманітність і якість інформації.

Тут зазначалося, що проста інтенсифікація комунікативних засобів також не обов'язково зробить людей більш вправними й кваліфікованими у прийнятті рішень або у впливі на процес прийняття рішень, оскільки навіть у традиційно демократичних країнах право висвітлювати факти й висловлювати думки про них іноді обмежене. Необхідно розробляти чіткі керівні принципи доступу громадськості до інформації та функціонування урядових органів преси, запроваджувати ці принципи на всіх рівнях влади та виборчих кампаній [14].

Висновки. Отже, у документах європейських організацій кінця ХХ століття йшлося головним чином про такі атрибути транспарентності, як гласність та публічність. До мінімальних стандартів, що мають сприяти транспарентності суспільства та влади, можна віднести вимоги створення спеціальних законів про інформацію та про свободу доступу до інформації й забезпечення їхньої належної реалізації шляхом забезпечення всебічного контролю за дотриманням цих законів і стандартів силами державних установ та громадських інституцій.

Перспективи дослідження. Подальші дослідження європейських стандартів транспарентності можуть бути спрямовані на вивчення нормативно-правового забезпечення транспарентності в Європі на початку ХХІ століття, аналіз дотримання стандартів транспарентності в європейських країнах та Україні, розробку пропозицій та рекомендацій щодо підвищення рівня транспарентності сучасного українського суспільства.

Список використаних джерел і літератури

1. Престон М. Пути приближения европейских институтов к интересам граждан: опыт Евросоюза. Проблемы теории и практики управления, 2000, № 4. – http://www.vasilievaa.narod.ru/ptpu/14_4_00.htm.
2. Европейский омбудсмен призывает институты ЕС к открытости. – <http://www.legal.az/content/view/3446/115>.
3. Всеобщая декларация прав человека. Принята и провозглашена резолюцией 217 А (III) Генеральной Ассамблеи от 10 декабря 1948 года. (официальный текст) – http://www.medialaw.ru/laws/other_laws/european/oon-decl.htm.
4. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколу 11. – <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/888FC791-E2C0-4096-AF5E-D843F09C0E24/0/UkrainianUkrainien.pdf>.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ратифіковано у 1973 р.). – http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_043.
6. Конвенція про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру. Страсбург, 28 січня 1981 року. – <http://www.coe.kiev.ua/docs/cets/cets108.htm>.

7. Декларація "Про свободу вираження поглядів та інформації" Комітету міністрів Ради Європи від 29 квітня 1982 року. – <http://www.coe.kiev.ua/docs/km/d70.htm>.
8. Про вплив нових комунікативних та інформаційних технологій на демократію. Резолюція 1120 (1997) Парламентської Асамблеї Ради Європи. – [http://www.coe.kiev.ua/docs/pace/res1120\(97\).htm](http://www.coe.kiev.ua/docs/pace/res1120(97).htm).
9. Європейська конвенція з прав людини. – http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=7731472.
10. ЗМІ в демократичному суспільстві. 4-а Європейська конференція міністрів з питань політики в галузі ЗМІ (Прага, 7-8 грудня 1994 року). – Резолюція № 2 Свободи журналістів і права людини. – http://www.coe.kiev.ua/docs/km/conf4_4.htm.
11. Європейська конвенція про транскордонне телебачення. Зміни до Конвенції в Протоколі від 09.09.1998. Дата підписання Україною 1996 р. Ратифікація –2008. – <http://www.coe.kiev.ua/docs/cets/cets132.htm>.
12. Про заходи щодо сприяння прозорості ЗМІ. Рекомендація Комітета міністрів 22 листопада 1994 року на 521-му засіданні заступників міністрів. – [http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r\(94\)13.htm](http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r(94)13.htm).
13. Про вплив нових комунікативних та інформаційних технологій на демократію. Резолюція 1120 (1997) Парламентської Асамблеї Ради Європи. – [http://www.coe.kiev.ua/docs/pace/res1120\(97\).htm](http://www.coe.kiev.ua/docs/pace/res1120(97).htm).
14. ЗМІ та культура демократії. Рекомендація 1407 (1999) Парламентської Асамблеї Ради Європи. – [http://www.coe.kiev.ua/docs/pace/rec1407\(99\).htm](http://www.coe.kiev.ua/docs/pace/rec1407(99).htm).